

LÄHDE

HISTORIATIETEELLINEN AIKAKAUSKIRJA 2020

Vertaisarvioitu tieteellinen aikakauskirja
16. vuosikerta
lahde.journal.fi

Julkaisija:
Labyrintti ry.
Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys ry.

Päätoimittaja:
Jenni Merovuo
jenni.merovuo@uef.fi

Toimitussihteerit:
Antti Härkönen, Timo Haapasalo, Miika Raudaskoski, Alexandr Osipov

Kansi:
Jenni Merovuo

Taitto:
Jenni Merovuo

ISSN 2489-6195

Anni Calcara

Omat huoneet

Tila ja turvallisuus Margaret Atwoodin romaanissa *The Handmaid's Tale* ja Charlotte Perkins Gilmanin novellissa *The Yellow Wallpaper*

Abstrakti

Mistä tila on tehty? Rakennuksista ja huoneista. Tila koostuu myös sosiaalisista rakenteista, joista merkittävimpiä ovat tilan turvallisuus ja turvallisuuden kokeminen. Joskus yhteisön turvallisuuden takaamiseksi yksilön tilaa on rajoitettava.

*Margaret Atwoodin romaani *The Handmaid's Tale* (1985) ja Charlotte Perkins Gilmanin novelli *The Yellow Wallpaper* (1892) ovat molemmat fiktiivisiä kertomuksia yksilön tilan rajoittamisesta turvallisuuden nimissä. Atwoodin ja Gilmanin protagonistit on ajettu suljettuun tilaan, joissa he tuottavat ja tallentavat tarinaa kokemuksistaan. Virginia Woolf peräänkuulutti erityisesti naisten tarvetta omaan tilaan, omaan huoneeseen. Vaikka Atwoodin ja Gilmanin tekstien omat huoneet eivät kaikilta osin vastaa Woolfin kuvailemaa tilaa, niiden sisällä päähenkilöt luovat omaa tarinaansa.*

Ontologinen turvallisuus on R.D. Laingin luoma käsite, jota Anthony Giddens on täydentänyt. Laing ja Giddens keskustelevat ontologisesta turvallisuudesta suurimmaksi osaksi yksilöön rajoittavana konseptina. Laajentaakseni ontologisen turvallisuuden käsitteen koskettamaan myös yhteisöä, nojaudun Maurice Halbwachsian teoriaan kollektiivisesta muistista ja määrittelen yhteisön yhteisen turvallisuuden kokemuksen Halbwachsia mukaillen kollektiiviseksi ontologiseksi turvallisuudeksi. Tässä artikkelissa ontologisen turvallisuuden käsitteellä viitataan sekä yksilön että yhteisön turvallisuuden tunteisiin ja niiden muodostumisprosesseihin. Yleistäen ontologinen turvallisuus rakentuu suhteessa kokemuksiin jatkuvuudesta ja merkityksellisyydestä. Turvallisuuden kokemus järkkyy, kun yksilö tai yhteisö kokee jonkin ontologisen turvallisuuden peruspilarin, kuten jatkuvuuden, uhatuksi.

Atwoodin ja Gilmanin teksteissä yhteisön turvallisuutta vahvistetaan eristämällä ja vangitsemalla kollektiivista turvallisuutta haastavat päähenkilöt. Vastareaktioina vangitseminen, tilan rajoittaminen sekä sen kontrollointi horjuttavat protagonistien yksilöllistä ontologista turvallisuutta. Tämä yhteisön ja yksilön ontologisen turvallisuuden ristiriita ajaa päähenkilöt pakoon rajatusta tilasta.

*Avainsanat: Tila, ontologinen turvallisuus, Margaret Atwood, *The Handmaid's Tale*, Charlotte Perkins Gilman, *The Yellow Wallpaper*.*

Johdanto

Tila on historiaa, arkkitehtuuria, psykologiaa, ja paljon muuta. Tila on sidottu aikaan ja paikkaan, mutta se voi seurata kokijaansa halki vuosien. Tilalla ei ole merkitystä, ennen kuin annamme sille sellaisen; suuri rakennus on vain kokoelma käytäviä ja huoneita ennen kuin nimeämme sen ”kouluksi”, ”sairaalaksi” tai ”kirkoksi”. Asukkaassaan tila voi saada aikaan muutoksen ja tilan hallitsemiseksi yhteiskunta on tulvillaan ohjeita, ohjelmia, lehtiä ja asiantuntijoita, joilla on näkemyksensä siitä, miten tilasta voi tehdä miellyttävämmän. Ihmiskunta on myös hionut moninaisia menetelmiä, joilla toisten tilaa voidaan kontrolloida. Margaret Atwoodin romaani *The Handmaid’s Tale* (1985) sekä Charlotte Perkins Gilmanin novelli *The Yellow Wallpaper* (1892) ovat tarinoita siitä, miten yhteiskunnallista sekä yksityistä tilaa rajataan turvallisuuden nimissä, kontrollin saavuttamiseksi. Tämä artikkeli tarkastelee Atwoodin ja Gilmanin päähenkilöiden suljettuja tiloja, omia huoneita. Nimitän näitä huoneita myös *luoviksi tiloiksi*. Tällaista tilaa Virginia Woolf vaati naisille esseessään *A Room of One’s Own* (1929). Kirsti Simonsuuren suomennoksessa *Oma huone* (2001) Woolfin kuuluisat sanat kuuluvat: ”naisella on oltava rahaa ja oma huone jos hän aikoo kirjoittaa [...]”.¹ Woolf peräänkuulutti naisten tarvetta sosiaaliseen ja taloudelliseen valtaan itsenäisyyden ja etenkin luovuuden vapautumisen edellytyksenä.² Atwoodin ja Gilmanin teksteissä naispäähenkilöt luovat tallenteita omissa huoneissa, vankiloissa, joissa valta jopa omaan ruumiiseen ja mieleen on rajoitettu. Sharon L. Jansen käy tämän artikkelin kaltaista keskustelua useamman naiskirjailijan tekstien kautta, mukaan lukien *The Yellow Wallpaper*, *Room of One’s Own* sekä *The Handmaid’s Tale*.³ Jansen ei ainoastaan käsittele naisten kirjoittamia huoneita, vaan laajentaa tarkastelunsa naisten kuviteltuihin ja todellisiin tiloihin ja maailmoihin. Jansen ei kuitenkaan keskustele Gilmanin ja Atwoodin teksteistä niitä toisiinsa peilailien.⁴ Sen sijaan Woolfin sanat taustoittavat taukoamatta Jansenin analyysia. Tämä artikkeli jatkaa Jansenin viitoittamaa tietä, tuoden yksityiskohtaiseen analyysiin mukaan Gilmanin novellin ja Atwoodin romaanin vertailun, Woolfin esseen kaikuessa taustalla.

Artikkelissa tarkastelen ensin lyhyesti itse kirjailijoita, Atwoodia ja Gilmania, sekä heidän tekstejään *The Handmaid’s Tale* ja *The Yellow Wallpaper*. Keskustelen myös Virginia Woolfista ja hänen esseestään *Room of One’s Own* sekä sen merkityksestä tämän artikkelin analyysille. Tämän jälkeen määrittelen artikkelini keskeisimmät termit: *tila* ja *turvallisuus*. Sekä Atwoodin romaanissa että Gilmanin novellissa oman tilan käsite on vallan, hallinnan, vangitsemisen, sekä ennen kaikkea ontologiseen turvallisuuden käsitteiden kautta tarkasteltuna vahvasti problematisoitunut. Toteutan artikkelini analyysin näiden termien kautta. Lopuksi on syytä pohtia, millaiset omat huoneet Atwood ja Gilman ovat rakentaneet päähenkilöilleen.

---

¹ Woolf 2001, 12.

² Simonsuuri 2001, 5–6.

³ Jansen 2001.

⁴ Jansen kytkee tekstit hetkittäin yhteen, mutta ei käy keskustelua niistä yksityiskohtaisesti.

Charlotte ja Margaret

Charlotte Perkins Gilman (1860–1935) oli yhdysvaltalainen kirjailija ja yksi maansa feministisen liikehdinnän alullepanijoita. Gilman julkaisi tunnetuimman teoksensa *The Yellow Wallpaper* vuonna 1892. Alun perin sanomalehdessä julkaistu tarina on myöhemmin painettu novelliksi. *The Yellow Wallpaper* on kertomus nuoresta äidistä, joka sairastaa mitä ilmeisemmin synnytyksen jälkeistä masennusta. Tämän vuoksi hänet määrätään välttämään kaikenlaista fyysisesti ja henkisesti kiihottavaa toimintaa. Vähitellen päähenkilö sulkeutuu omaan huoneeseensa kirjoittamaan salaista päiväkirjaa, syventyen samalla tutkimaan huoneen keltaisen tapetin kuvioita. Viimein tapetti herää päähenkilön silmissä eloon. Lukijan tulkinnan mukaan päähenkilö vajoaa hulluuteen tai vaihtoehtoisesti sulautuu osaksi tapettia.⁵ Gilman on kirjoittanut novellistaan lyhyessä tekstissään *Why I Wrote "The Yellow Wallpaper?"* (1913), jossa Gilman kuvailee, kuinka hänet määrättiin masennuksen vuoksi niin sanottuun lepohoitoon (engl. *rest cure*), joka ajoi hänet henkisen romahduksen partaalle.⁶ Gilman kirjoittaa, ettei novellin tarkoituksena ole tehdä lukijoita hulluksi, vaan pelastaa ne, jotka ovat Gilmanin kokeman kuilun reunalla.⁷

Margaret Atwood on kanadalainen kirjailija ja yhteiskuntakriitikko. Hänen menestysteoksensa *The Handmaid's Tale* ilmestyi vuonna 1985. Romaani kertoo Offredin elämästä Yhdysvaltain tilalle perustetussa Gileadin fundamentalistisessa teokratiassa. Ennen Gileadin nousua Offred on ollut nuori, avioitunut pienen tytön äiti. Koettaessaan paeta ympärilleen rakentuvan dystooppisen yhteiskunnan hampaista, Offred kadottaa miehensä ja tyttärensä, eläen epätietoisuudessa heidän kohtalostaan. Lukijalle jää lopulta epäselväksi, pääseekö Offred pakenemaan Gileadista vai joutuuko hän rangaistavaksi kapinoituaan yhteisöä vastaan. Romaanin viimeisessä kappaleessa Offredin tarinan totuudenmukaisuus kokonaisuudessaan kyseenalaistetaan tulevaisuuteen sijoittuvassa historiallisessa konferenssissa. Atwoodin tekstien, erityisesti romaanin *The Handmaid's Tale*, on katsottu edustavan Gilmanin viitoittamaa feminististä (yhteiskunta)kriittikkä. Atwood itse ei halua leimata teoksiaan feministisiksi, ja on kritisoinut ”feminismi” – termin ylenpalttista käyttöä nyky-yhteiskunnassa.⁸ Tätä mukailen, jo *The Handmaid's Tale* – romaanin ilmestymisen aikoihin Rosalind Coward pohti artikkelissaan, onko naisten kirjoittama kirjallisuus automaattisesti feminististä.⁹

Atwood on kirjoittanut useita dystooppisia teoksia, joissa dystopia on seuraus ihmisten aiheuttamista ympäristön muutoksista.¹⁰ Useita Atwoodin tieteisfiktivisiä teoksia, kuten romaania *The Handmaid's Tale*, voidaan kutsua myös niin sanotuksi spekulatiiviseksi kirjallisuudeksi, joissa Atwood vie ”entä jos” – ajattelun äärimilleen. *The Handmaid's Tale* –

---

⁵ Catherine J. Golden listaa tulkintoja, joiden mukaan Gilmanin tarinan päätös edustaa kauhua, hulluuden yliotetta, vapautumista patriarkaatin otteesta, tai (valtaapitävien) sukupuoliroolien vaihtumista. Katso Golden 2006, 69.

⁶ Gilman (b) 2004, 46.

⁷ Gilman (b) 2004, 47.

⁸ Newman 2017; Oppenheim 2017.

⁹ Coward 1986, 225.

¹⁰ *The Handmaid's Tale* romaanissa osa naisista on tullut hedelmättömiksi ympäristössä olevien myrkyjen vuoksi. Sen sijaan Atwoodin trilogia *Oryx ja Crake* (2003), *The Year of the Flood* (2009), ja *Maddaddam* (2014) käsittelevät muun muassa geenimanipulaatiota, ilmaston lämpenemistä ja näiden ilmiöiden katastrofaalisia seurauksia.

romaanina on lähestytty monen erilaisen tutkimuskysymyksen kautta.¹¹ Myös samaa nimeä kantava vuonna 2017 alkanut Atwoodin romaaniin perustuva televisiosarja on vanginnut niin katsojien kuin tutkijoiden huomion. Sarjaa on lähestytty esimerkiksi valkoisuuden representaationa.¹² Televisiosarja on herättänyt lukijoiden kiinnostuksen romaaniin uudelleen, ja Atwood onkin hiljattain julkaissut 1980-luvulla ilmestyneelle teokselleen jatko-osan, *The Testaments* (2019).¹³ Gilman ei ole Atwoodin tapaan luonut dystooppisia maailmoja, vaan on sen sijaan kirjoittanut utopistisen romaanin, *Herland* (1915), jossa yhteiskunta koostuu ainoastaan naisista. Gilmanin novellia *The Yellow Wallpaper* on tulkittu kauhuromanttiseksi sekä feministiseksi kannanotoksi naisten saamasta psykiatrisesta ”hoidosta”, mitä teksti Gilmanin omien sanojen mukaan on.¹⁴ Aikaisemmissa tutkimuksissa on usein tarkasteltu tekstin tapaa esittää esimerkiksi kotia ja äitiyttä.¹⁵

Kirjallisuuden tutkimuksessa varsinkin tilan ja sukupuolen suhde ja vuorovaikutus on yleisesti kiinnostusta herättävä tutkimusalue.¹⁶ Useat tutkimukset ovat tämän artikkelin tapaan kiinnittäneet huomiota *The Handmaid’s Tale* ja *The Yellow Wallpaper* tekstien päähenkilöiden omiin huoneisiin.¹⁷ Atwoodin romaani ja Gilmanin novelli käsitetään yleisesti feministisiksi teksteiksi, joten tilan tutkimus molempien tekstien osalta on keskittynyt sukupuolen ja tilan suhteen tutkimukseen. Tämän artikkelin tarkoituksena on tarjota uusi näkökulma Atwoodin ja Gilmanin tekstien tilojen tutkimukseen käsittelemällä rajattua tilaa ontologisen turvallisuuden kautta. Artikkelin ei erityisesti korosta tekstien feminististä luentaa, vaikka tiedostan tämän luennan aseman hegemonisena luentana kyseisten tekstien kohdalla. Väitän, että Atwoodin ja Gilmanin tekstien tilojen tarkastelu ontologisen turvallisuuden käsitteen kautta tarjoaa tulkintoja, jotka ovat aikaisemmin jääneet pimentoon.

Oma huone

Kuten mainitsin, tämä artikkeli ei lähesty Atwoodin ja Gilmanin tekstejä feministisistä lähtökohdista. Vaikken käytä artikkelissani feministisen kirjallisuudentutkimuksen työkaluja, hyödynnän yhtä alan tärkeimmistä teksteistä, jo aikaisemmin mainitsemani Virginia Woolfin esseetä *Room of One’s Own*. Väitän, että Woolfin esseet tarjoaa korvaamatonta tietoa luovasta

¹¹ Esimerkiksi äitiys ja synnyttäminen ovat olleet erilaisten tutkimusten kiinnostuksen kohteena. Latimer (2009) tutkii Atwoodin romaanin sekä useiden elokuvien sanomaa ehkäisystä ja raskaudesta; Busby & Vun (2010) tarkastelevat feministisen teorian ja sijaissynnyttäjäyden suhdetta, lähestyen aihetta Atwoodin romaanin kautta. Muita aiheita ovat olleet muun muassa ruumiillisuus ja yksityisen ja julkisen tilan suhde; katso Souza 2015; Rule 2008.

¹² Hiljattaen julkaistuista tutkimuksista esimerkiksi Crawley (2018) tutkii valkoisuuden esittämistä feministisessä ja post-rodullisessa kontekstissa.

¹³ Freeman 2019.

¹⁴ Viimeaikaisista kauhuromanttisista tulkinnoista voidaan mainita esimerkiksi Chung (2018). Gilman itse kirjoittaa novellistaan artikkelissa ”Why I Wrote The Yellow-Wallpaper” (1913) (Gilman (b) 2004, 45–47).

¹⁵ Näitä ja monia muita teemoja käsittelevät esimerkiksi kokoelmateos *Charlotte Perkins Gilman: Optimist Reformer* (1999) sekä *The Yellow Wallpaper* -novelliin paneutuva *Charlotte Perkins Gilman’s The Yellow Wallpaper: A Sourcebook and Critical Edition* (2004).

¹⁶ Tätä todistaa tieteellisen tutkimuksen määrä aiheesta. Katso esimerkiksi Ardener 1993; McDowell 1999; Saarikangas 2006; Jansen 2011; ja Di Minico 2019.

¹⁷ Di Minico (2019) tutkii tilan, vallan, väkivallan ja seksuaalisuuden suhdetta useissa teksteissä, mukaan lukien romaanissa *The Handmaid’s Tale*, joissa nainen on suljettu rajoitettuun tilaan. Sen sijaan Chung (2018) tulkitsee *The Yellow Wallpaper* novellin kodin tilaa kauhuromanttiseksi. Fanghui (2012) tutkii vangitsemisen, suljetun tilan ja pelon suhdetta Atwoodin romaanissa ja Gilmanin novellissa.

tilasta, jota Gilmanin ja Atwoodin protagonistit asuttavat. Tästä syystä Atwoodin ja Gilmanin tekstien sekä Woolfin esseen välinen vuoropuhelu on luonnollista ja herättää kysymyksen: ovatko Gilmanin ja Atwoodin protagonistit löytäneet Woolfin kuvaileman oman tilan? Virginia Woolf (1882–1942) kuvailee esseessään *A Room of One's Own* (1929) naisille tarjolla olevaa yhteiskunnallista tilaa, samalla reflektoiden millainen tuon tilan tulisi olla. Esseen suomentajan Kirsti Simonsuuren mukaan Woolfin teksti on kiistatta feministinen, ja kirjailijan väite oman tilan tärkeydestä on yhtä ajankohtainen nykypäivänä kuin se oli ilmestyessään: ”*Tällä psykoanalyysin vuosisadalla tajuamme paremmin kuin ennen, miten suunnattomia vaikutuksia ympäristöllä ja sen asenteilla on ihmismieleen [...]*”¹⁸ Woolf saattaa yhteen naisten tarpeen itsemääräämisvaltaan ja kyvyn luovaan yhteiskunnalliseen panokseen; käsitys, jota Atwoodin ja Gilmanin tekstit myötäilevät, toisaalta myös rikkovat. Molemmat kertomukset kuvaavat naisia luomassa ja tallentamassa omaa tarinaansa nimellisesti omassa tilassa. Tosin nämä tilat ovat tiukasti kontrolloituja ja auktoriteetin hallitsemia. Näin ollen Woolfin tarjoamat lähtökohdat ovat arvokkaita, mutta feministisen kirjallisuuskritiikin ei tule olla ainoa linssi, jonka läpi tarkastelemme kyseisiä tekstejä.

Atwoodin ja Gilmanin tekstien ilmestymisen välillä on lähes vuosisata, mutta niissä on yhtäläisyyksiä, jotka tekevät yhtäaikaista tarkastelusta mielekäästä ja merkittävää. Tarinoiden asetelmat ovat hyvin samankaltaiset. Molemmissa teksteissä päähenkilö on nimetön¹⁹ nuori äiti, joka elää eristyksissä perheestään, viettäen suurimman osan ajastaan yksin sulkeutuneena omaan huoneeseensa. Päähenkilöiden tilan kontrollia oikeutetaan erilaisten kyseenalaistamattomien auktoriteettien kautta: Gilmanin novellin auktoriteetti on lääkäriaviomies, kun taas Atwoodin romaanissa päähenkilö Offred elää totalitaarisessa uskonnollisessa yhteiskunnassa. Molemmissa teksteissä auktoriteetti oikeuttaa asemaansa hyvillä tarkoituksiperillä. Gilmanin tekstin päähenkilö tunnistaa ja sanoittaa auktoriteetin tavoitteiden jalouden:

*”He is very careful and loving, and hardly lets me stir without special direction. I have a schedule prescription for each hour of the day; he takes all care from me, and I feel basely ungrateful not to value it more.”*²⁰

Aviomiehen kontrolli nimetään rakkauden osoitukseksi ja vaimo kokee häpeää kiittämättömyydestään. Gilmanin novellin tavoin Atwoodin romaanissa Offred kertoo auktoriteetin perustelua kovakouraiselle uudelleen koulutukselleen: *”I’m trying to give you the best chance you can have. [...] Don’t think it’s easy for me either, said Aunt Lydia”*²¹. Tekstistä käy ilmi, että kovien otteiden käyttö koettelee jopa autoritääristen hahmojen luonnetta. Toisin kuin Gilmanin novellin päähenkilö, Offred ei hyväksy kyseistä perustelua, eikä koe Gileadin yhteiskuntaa tarpeelliseksi.

Tekstit sijoittuvat yhteiselle kirjallisuushistorialliselle jatkumolle. Gilmanin teksti on ikään kuin alkusoitto, vallan, kontrollin ja lokeroinnin varovainen kokeilu, jonka Atwood venyttää äärimmilleen. Molemmat tekstit kritisoivat aikansa epäkohtia; Gilman lääketieteen harjoittamaa ehdottomuutta ja varsinkin nais- ja mielenterveyspotilaiden kuuntelemattomuutta ja Atwood fundamentalististen ideologioiden sumeaa käytännön toteutusta. Tekstit kuvaavat

¹⁸ Simonsuuri 2001, 5.

¹⁹ Atwoodin päähenkilö on nimetty uudelleen Gileadin synnyn myötä. Hahmon nimi muodostuu englanninkielisistä sanoista ”Fred” ja ”of”. Päähenkilön nimi on kirjaimellisesti ”Fredin”, *Of Fred, Offred*.

²⁰ Gilman (a) 2004, 132.

²¹ Atwood 1996, 65.

ilmapiiriä, jossa valtaapitävä taho kokee asemansa kiistämättömäksi ja tarpeelliseksi. Esimerkiksi, Gilmanin novellissa päähenkilö ei voi asemansa vuoksi kyseenalaistaa auktoriteettia:

“If a physician of high standing, and one’s own husband, assures friends and relatives that there is really nothing the matter with one but temporary nervous depression – a slight hysterical tendency – what is one to do? [...] Personally, I disagree with their ideas. [...] But what is one to do?”²².

Gilmanin novellissa päähenkilön heikko yhteiskunnallinen asema ei selkeästi kytkeydy sukupuoleen, mutta on luettavissa rivien välistä. Sen sijaan Atwood korostaa nimenomaan sukupuoleen perustuvaa hierarkiaa: *“I avoid looking down at my body [...] I don’t want to look at something that determines me so completely”*.²³ Voidaan todeta, että Atwoodin ja Gilmanin tekstien analyysi feministisinä kannanottoina on ilmeisen oikeutettua. Molemmat tarinat päättyvät hyvin avoimesti, jättäen tilaa monipuoliselle tulkinnalle. Atwood on ottanut askeleen Gilmania pidemmälle, ja kirjoittanut romaaninsa viimeiseksi luvuksi tulevaisuuteen sijoittuvan tieteellisen keskustelun, jossa tekstin puhuja kyseenalaistaa romaanin päähenkilön kertomuksen luotettavuuden.²⁴ Se, mitä Atwood haluaa viestittää lukijoille, on itsessään jälleen monitulkintaista.

Tilallinen käänne²⁵

1990-luvulla tapahtunut niin sanottu *tilallinen käänne* on avannut tilan määritelmän ja laajentanut tilan tutkimuksen kenttää. Tilan tutkimus on saavuttanut tukevan jalansijan useilla eri tieteenaloilla, kuten kirjallisuuden tutkimuksessa.²⁶ Suomessa tilaa on vastaavasti tutkittu varsin laajasti ja monista erilaisista lähtökohdista.²⁷ Käsitteen avautuminen vapautti tilan tarkastelun ja tulkinnan, joka mahdollistaa tämän artikkelin kaltaisen tutkimuksen tilan roolista tekstissä muutenkin kuin fyysisenä tapahtumien paikkana. Tila ei ole enää vain passiivinen, ihmisen elon tausta.²⁸ Tila voi olla fyysinen rakenne, mutta myös sosiaalinen ja henkinen kokemus tai tunne; olotila. Tällaista moniulotteista tilaa on haluttu tarkastella ja sille ovat tuotu erilaisia merkityksiä.²⁹ Jo Henri Lefebvren teoksen nimi, *Production of Space*, viittaa siihen,

²² Gilman (a) 2004, 131.

²³ Atwood 1996, 72–73.

²⁴ Atwood 1996, 311–324.

²⁵ Tilallinen käänne viittaa sosiaalitieteissä tapahtuneeseen tilan tutkimuksen muutokseen; tila muuttui käsitteenä fyysisestä, matemaattisesti mitattavasta tilasta sosiaaliseen, abstraktiin tilaan. Muutosta ja tilan uutta määritelmää kuvaavat esimerkiksi Lefebvre (1991); Soja (1996).

²⁶ Tilaa käsitteenä tarkastelevat useat tieteenaloja ylittävät tutkimukset. Kyseisiä tutkimuksia on koottu yhteen esimerkiksi teokseen *The Geographical Legacies of Edward W. Said: Spatiality, Critical Humanism, and Comparative Literature* (2015). Lisäksi tilan merkityksestä ja roolista on keskusteltu laajasti myös erityisesti kirjallisuuden tutkimuksen kontekstissa; katso esimerkiksi *The Routledge Handbook of Literature and Space* (2017).

²⁷ Suomalaista tilan tutkimusta edustavat esimerkiksi teokset *Eletty ja muistettu tila* (2002) ja *Paikka: eletty, kuviteltu, kerrottu* (2006), jotka molemmat kokoelmateoksina käsittelevät tilaa hyödyntäen erilaista materiaalia, näkökulmia, ja metodeja. Sen sijaan esimerkiksi Kirsi Saarikankaan teos *Eletyt tilat ja sukupuoli* (2006) keskittyy analysoimaan tilaa ja sen (vuorovaikutus)suhdetta sukupuolen kanssa.

²⁸ Katso esimerkiksi Lefebvre 1991, 1–2; Saarikangas 2006, 12.

²⁹ Saarikangas 2006, 12.

mitä hän toteaa kirjansa kansien sisäpuolella; tila on pohjimmiltaan sosiaalisesti tuotettu.³⁰ Tässä artikkelissa nojaututaan erityisesti Michel Foucault'n tulkintaan tilan ja turvallisuuden suhteesta. Foucault tarkastelee tilan rakenteita ja rakenteiden hallintaa keskustellen myös tilasta ja turvallisuudesta.³¹ Turvallisuus on vahvasti kytköksissä valtaan, hallintaan, ja rangaistuksiin; näiden kolmen käsitteen avulla turvallisuutta ylläpidetään yhteisössä. Teoksessa *Tarkkailla ja rangaista* (1975) Foucault kertoo oikeus- ja rangaistusjärjestelmien historiaa, joiden merkittävin muutos oli siirtyminen ruumiillisesta kurituksesta yksilön tarkkailuun ja ei-toivotun käytöksen muokkaukseen. Foucault'n mukaan siirtymä ruumiillisesta väkivallasta vangitsemiseen ja ruumiin kontrollointiin juontaa juurensa ajatukseen, että hallitsijan toteuttama ruumiillinen rangaistus johtaa väkivallalla pröystäilyyn ja mässäilyyn, mistä kertoo esimerkiksi olemassa olleiden kidutusmenetelmien monimuotoisuus.³² Foucault'n teos tietyllä tavalla peräänkuuluttaa Laingin ontologisen turvallisuuden osa-alueiden mahdollistamista. Hän keskustelee erilaisten rangaistusten ja hallinta menetelmien tehokkuudesta ja tavoitteista, joihin lukeutuvat muun muassa epäsovivien yksilöiden erotteleminen ja poistaminen yhteiskunnasta:

*”Kurinpitoon nojaavien instituutioiden kaikissa kohdissa esiintyvä, kaikkia hetkiä valvova ja pysyvästi jatkuva rangaistusjärjestelmä vertailee yksilöitä keskenään, eriyttää heidät, asettaa heidät arvojärjestykseen ja erottaa jotkut yksilöt yhteisön ulkopuolelle. Lyhyesti sanottuna se normaalistaa.”*³³

Se, mitä yhteiskunta pitää normaalina, on yhteisökohtainen määritelmä. Kuten Atwoodin ja Gilmanin teksteistä käy ilmi, normaaliuden määritelmä on sidottu aikaan ja tilaan. Esimerkiksi Atwood keskustelee romaanissaan Gileadin yhteiskunnan vieraalta tuntuvista uusista normeista: *“Ordinary, said Aunt Lydia, is what you are used to. This may not seem ordinary to you now, but after a time it will. It will become ordinary.”*³⁴ Normaalius on tilan tavoin uudelleen määriteltävissä oleva käsite. Foucault kirjoittaa *”tehokkaan koulimisen keinoista”*³⁵, joihin lukeutuvat kolme vallan erilaista muotoa; hierarkkinen tarkkailu, normaalistava rangaistus, sekä tutkinta.³⁶ Atwoodin ja Gilmanin tekstit ilmentävät Foucault'n vallan muotoja erilaisin painotuksin. Atwood korostaa hierarkkista tarkkailua sekä normaalistavaa rangaistusta, kun taas Gilmanin novelli lähes yksinomaan keskustelee tutkivan katseen vaikutuksista yksilöön. Fyysinen rangaistus, joka äärimmillään johtaa kuolemaan, on Atwoodin romaanissa keino, jolla valtaa ja hallintaa ylläpidetään. Gilmanin novelli eroaa Atwoodin romaanista fyysisen rangaistuksen puutoksella. Toisaalta Gilmanin novellin päähenkilö arvelee tottelemattomuudella olevan muita epämiellyttäviä seurauksia: *”I did write for a while in spite of them; but it does exhaust me a good deal – having to be so sly about it, or else meet with heavy opposition.”*³⁷ Gilmanin novellissa normeista poikkeamisesta ei varsinaisesti rangaista,

³⁰ Lefebvre (1991) keskustelee tuotetusta tilasta sosiaalisena kontekstina viitaten ennemminkin tilan merkityksen tai merkitysten tuottamiseen.

³¹ Foucault käsittelee kyseisiä aiheita muun muassa teoksessa *Tarkkailla ja rangaista* (2005) sekä luentokokoelmassa *Turvallisuus, alue, väestö: Hallinnallisuuden historia: Collège de Francen luennot 1977–1978* (2010).

³² Foucault 2005, 47-51.

³³ Foucault 2005, 249.

³⁴ Atwood 1996, 43.

³⁵ Foucault 2005, 231-265.

³⁶ Foucault 2005, 232.

³⁷ Gilman (a) 2004, 131.

mutta seurauksena on paheksumisen ilmapiiri. Rangaistus on henkinen ja aiheuttaa päähenkilölle häpeää ja synnyttää riittämättömyyden tunteen.

Ontologinen turvallisuus

Lähestyn seuraavaa kysymystä, kuinka oman tilan käsite on problematisoitunut Atwoodin ja Gilmanin teksteissä, tarkastelemalla tekstien tiloja *ontologisen turvallisuuden* käsitteen kautta. Tämän vuoksi ontologinen turvallisuus nousee analyysini keskeisimmäksi käsitteeksi. Käytän käsitettä niin kuin psykiatri Ronald David Laing (1927–1989) sekä sosiologi Anthony Giddens (1938-) ovat sen tahoillaan määritelleet. Laajennan ontologisen turvallisuuden käsitettä yksilöllisen kokemuksen lisäksi käsittämään myös yhteisön yhteisen turvallisuuden. Tämän käsitteen määrittelemisessä turvaudun Maurice Halbwachs (1877–1945) teoriaan kollektiivisesta muistista³⁸, jonka rakenteellinen kuvaus sopii kuvaamaan myös nimeämäni *kollektiivista ontologista turvallisuutta*.

Laing esittelee termin *primaarinen ontologinen turvallisuus*³⁹ (engl. *ontological security*) teoksessaan *Pirstoutunut minuus* (1971). Laing ja hänen kirjoituksensa ovat saaneet osakseen sekä kehuja että kritiikkiä. Psykiatrina Laing omasi kiistanalaisia mielipiteitä; hän kyseenalaisti radikaalisti psykiatrisen hoidon tarpeellisuuden useiden mielenterveyshäiriöiden, kuten skitsofrenian kohdalla.⁴⁰ Omalla tieteenalallaan Laingia pidettiin jopa vaarallisena arvostelijana. Nykyään Laingia on tarkasteltu uudesta historiallisesta näkökulmasta muun muassa mielenterveysongelmista kärsivien inhimillistäjänä.⁴¹ Laing itse kirjoittaa halunneensa ”ennen kaikkea sanoa, että ’mielisairaksi’ leimattuja ihmisiä on mahdollista ymmärtää – paljon enemmän, kuin yleensä ajatellaan.”⁴² Ontologista turvallisuutta ja sen merkitystä Laing kuvaa seuraavasti:

”Ihminen voi kokea olevansa maailmassa todellinen, elävä ja kokonainen, ainakin jonkin aikaa jatkuva henkilö. Silloin hän pystyy toteuttamaan itseään ja solmimaan suhteita muihin – maailmaan ja lähimmäisiinsä, joka hän kokee yhtä todelliseksi, eläväksi ja kokonaisiksi kuin itsensäkin.”⁴³

Jos tämä moniulotteinen tunne tulee haastetuksi tai se on jostain syystä puutteellinen, syntyy ontologinen turvattomuus. Laingin mukaan tämä puolestaan synnyttää pelkoja ja mielenterveydellisiä ”vaaroja”.⁴⁴

Psykiatrina Laing keskusteleekin ontologisesta turvallisuudesta hyvin yksilölähtöisesti. Sosiologi Anthony Giddens vie Laingin määritelmän eteenpäin ja selventää sen merkitystä yhteisön hyvinvoinnin tasolla.⁴⁵ Giddens on urallaan tutkinut, tulkinnut, ja arvioinut sosiologian klassikkoja, kuten Durkheimin ja Marxin tuotantoa. 1980- ja 90-luvuilla Giddens kirjoitti

³⁸ Halbwachs kollektiivisen muistin teoriaa on yleisesti hyödynnetty kirjallisuuden tutkimuksessa. Katso esimerkiksi Whitehead 2008, 123-152.

³⁹ Laing 1971, 33.

⁴⁰ Beveridge 2011, xiii.

⁴¹ Beveridge 2011, xiii-xiv.

⁴² Laing 1971, 9.

⁴³ Laing 1971, 33.

⁴⁴ Laing 1971, 33; 35–36.

⁴⁵ Rosedale 2015, 372.

”yhteiskuntateoreettisia teoksia yhteiskuntien rakenteistumisesta” sekä ”tarkasteli modernisaation muutoksia ja identiteettiä”.⁴⁶ Giddensin dualistisen strukturaatioteorian (engl. *structuration theory*) mukaan yhteiskunta rakentuu yksilöiden arjen tekoihin ja valintoihin, joita ohjailevat ja rajoittavat vallalla olevat fyysiset ja yksilöiden tiedostamat mentaaliset rakenteet. Toisaalta yksilöt teoillaan ja valinnoillaan tuottavat näitä yhteiskunnan rakenteita ja ylläpitävät niitä.⁴⁷ Giddens toteaa: “*people must develop a notion of trust in order for stable and continuous social relations to exist*”.⁴⁸ Luottamus on kytköksissä ontologisen turvallisuuden tunteen syntyyn, joka Giddensin mukaan on usko oman identiteetin säilyvyyteen ja ympäröivän sosiaalisen elämän jatkuvuuteen. Tästä syntyvä tiedostamaton turvallisuuden tunne on luonteeltaan emotionaalinen, eikä sen perusta ole kognitiivinen.⁴⁹ Näin ollen ontologinen turvallisuus viittaa yksilön luottamukseen omaan ja yhteiskunnan jatkuvuuteen sekä pysyvyyteen. Ontologista turvallisuutta on käsitelty yleisesti muun muassa sosiologisissa, yhteiskuntapoliittisissa, geopoliittisissa, ja psykologisissa tutkimuksissa. Viimeisimmät tutkimukset ovat keskittyneet esimerkiksi ontologisen turvallisuuden rooliin yhteiskunnallisissa konfliktitilanteissa.⁵⁰ Termiä on myös arvioitu ja käsitelty kriittisesti.⁵¹ Kirjallisuudentutkimuksessa turvallisuutta ja tilaa on tutkittu kattavasti, mutta ontologisen turvallisuuden käsitettä ei ole hyödynnetty yleisesti. On mainittava, että ontologisen turvallisuuden käsite nousee esiin Atwood – tutkimuksessa, mutta sen käsittely on ollut suppeaa.⁵²

Laajennan Laingin ja Giddensin ontologisen turvallisuuden yksilöstä yhteisöä määrittäväksi käsitteeksi. Väitän, että yhteisö omaa kollektiivisen muistin⁵³ tavoin *kollektiivisen ontologisen turvallisuuden*. Tässä nojaan Maurice Halbwachsian teoriaan kollektiivisesta muistista. Halbwachsian mukaan kollektiivinen muisti ei ole yksilöiden muistien kokoelma, vaan yhteisön yhteisesti rakentama ja ylläpitämä muisti. Halbwachs toteaa, että muistajina toimivat nimenomaan yksilöt, eivät yhteiskunnassa operoivat instituutiot. Nämä yksilöt ovat oman yhteiskunnallisen ryhmänsä toimijoita, jotka omassa kontekstissaan tallettavat ja muokkaavat kollektiivista kuvaa menneisyydestä.⁵⁴ Toisin sanoen, kollektiivinen muisti elää ja kuolee yhteisön jäsenten mukana.⁵⁵ On muistettava, että kollektiivinen muisti rakentaa kuvaa menneisyydestä pohjautuen yhteiskunnan ajatukselliseen valtavirtaan.⁵⁶ Väitän, että myös kollektiivinen ontologinen turvallisuus on sidottu yhteisöön, aikaan, ja paikkaan. Kollektiivisen

⁴⁶ Saari, Taipale & Kainulainen 2013, 154.

⁴⁷ Ritzer 2005, 322.

⁴⁸ Tucker 1998, 83.

⁴⁹ Tucker 1998, 83.

⁵⁰ Viime aikoina on julkaistu tutkimuksia ontologisen turvallisuuden roolista yhteiskuntatieteellisissä, sisä- ja ulkopoliittisissa, sosiologisissa, ja psykologisissa konteksteissa. Katso esimerkiksi Abramson 2019; Botterill, Hopkins & Sanghera 2019; Eberle 2019; sekä Lohnert 2019.

⁵¹ Esimerkiksi Chris Rosedale (2015) tarkastelee ontologisen turvallisuuden käsitteellistä rajoittuneisuutta.

⁵² Esimerkiksi Fiona Tolan (2007) mainitsee ontologisen turvallisuuden ja ontologisesta epätasapainon (engl. *ontological instability*) keskustelussaan Atwoodin romaaneista *Lady Oracle* (1976) ja *Life Before Man* (1979) (Tolan 60–87; Tolan 94–113). Myös Gina Wisker ajoittain sivuaa ontologista turvallisuutta teoksessaan *Margaret Atwood: An Introduction to Critical Views of Her Fiction* (2012). Toisaalta esimerkiksi Eleonora Rao keskustelee turvallisuudesta Atwoodin runoudessa artikkelissaan “‘It Always Takes a Long Time/to Decipher Where You Are’: Uncanny Spaces and Troubled Times in Margaret Atwood’s Poetry” (2017), mutta ei käytä ontologisen turvallisuuden käsitettä.

⁵³ Coser 1992, 21–28.

⁵⁴ Coser 1992, 22.

⁵⁵ “Every collective memory [...] requires the support of a group delimited in space and time” Coser 1992, 22.

⁵⁶ Halbwachs 1992, 40.

muistin tavoin kollektiivinen ontologinen turvallisuus kuvaa yhteisön hegemonista tunnetta ja jättää yhteisön hierarkkisesti alempiarvoiset vähemmistöt kollektiivisen turvallisuuden rakentamisen ulkopuolelle. Esimerkiksi Atwoodin tekstissä kollektiivinen ontologinen turvallisuus rakentuu valtaapitävän kansanryhmän vaatimuksien mukaan.

Muuttuva tila

Sekä Atwoodin että Gilmanin tekstit liikkuvat useassa tilassa. Päähenkilöt matkaavat suljetun huoneen ulkopuolelle katseen, muistojen, sekä unien kautta. Offred kertoo huoneestaan käsin tapahtumia Gileadin noususta, kertoen perheensä menettämisestä ja roolistaan orjattarena. Offred kuvailee mielikuviansa merkitystä:

“I lie, then, inside the room, under the plaster eye in the ceiling, behind the white curtains, between the sheets, neatly as they, and step sideways out of my own time. [...] The night is my time out. Where should I go?”⁵⁷

Muistot, jotka kuljettavat Offredin hetkellisesti pois Gileadista ovat hänen oma aikansa paikassa, jossa kaikki muu on auktoriteetin säätlemää ja omistamaa. Atwoodin romaanin yhteiskuntarakenteen muutosta kuvaa ytimekkäästi vapauden käsitteen muuttunut määritelmä: *“There is more than one kind of freedom, said Aunt Lydia. Freedom to and freedom from. In the days of anarchy, it was freedom to. Now you are being given freedom from”*.⁵⁸ Yhdysvalloissa kansalaisilla on vapaus päätöksen tekoon; Gileadissa kansalaiset, etenkin naiset, on vapautettu päätösten teon taakasta. Gileadissa naiset voivat kokea olonsa turvalliseksi, toisin kuin aikaisemmin:

“Women were not protected then. I remember the rules [...] that every woman knew: don’t open your door to a stranger, even if he says he is the police. [...] Don’t go into a laundromat, by yourself at night. I think about laundromats.”⁵⁹

Atwoodin romaanissa useiden tilojen merkitys on muuttunut ja Gileadissa tiloja hallitsevat uudet säännöt: *“Now we walk the same street, in red pairs, and no man shouts obscenities at us, speaks to us, touches us. No one whistles.”*⁶⁰ Naisten fyysinen koskemattomuus julkisissa tiloissa on turvattu, mutta oikeus hallita omaa ruumista on riistetty.

Yksityisyys on sekä Atwoodin että Gilmanin teksteissä etuoikeus, jonka molempien tekstien päähenkilöt ovat lähes täydellisesti menettäneet. Tästä huolimatta, molempien protagonistien huoneet, vaikka tarkoin kontrolloituja, sisältävät vain päähenkilölle tunnetun salaisuuden. Offred on löytänyt huoneestaan edellisen asukkaan jättämän viestin, kun taas Gilmanin novellin päähenkilö on huomannut vieraan naisen olevan vankina huoneensa tapetissa.⁶¹ Päähenkilöt tarkastelevat huoneensa sisustuksen salaisuuksia katseella ja kosketuksella. Salaisuuksien

⁵⁷ Atwood 1996, 47.

⁵⁸ Atwood 1996, 34.

⁵⁹ Atwood 1996, 34.

⁶⁰ Atwood 1996, 34.

⁶¹ Atwood 1996, 62; Gilman (a) 2004, 139.

kautta huoneista avautuu päähenkilöille yksityisiä ulottuvuuksia, vaikka tila pysyy samaan aikaan hyvin julkisena.

Kuten jo mainitsin, tilalla ei ole merkitystä ennen kuin annamme sille sellaisen. Atwood kuvailee, kuinka Offredin huoneen funktio on muuttunut: *“Apart from these details, this could be a college guest room, for the less distinguished visitors; or a room in a rooming house, of former times, for ladies in reduced circumstances”*.⁶² Myös Gilmanin novellissa päähenkilön huone on ajan saatossa palvellut asuttajaansa monipuolisesti: *“It was a nursery first and then playroom and gymnasium, I should judge; for the windows are barred for little children, and there are rings and things on the wall”*.⁶³ Gilmanin novellin päähenkilön huone käsittää talon ylimmän kerroksen, josta avautuu näkymä talon jokaiselle puolelle ja sitä ympäröivään kauniiseen puutarhaan. Huoneen silmiinpistävin yksityiskohta on sen keltainen osittain revitty tapetti:

*“It is dull enough to confuse the eye in the following, pronounced enough to constantly irritate and provoke study, and when you follow the lame uncertain curves for a little distance they suddenly commit suicide – plunge off at outrageous angles, destroy themselves in unheard of contradictions.”*⁶⁴

Gilmanin novellin päähenkilön tapetin kuvailu kaiku Atwoodin tekstissä, kun kirjailija kuvailee Offredin huonetta, joka on tehty asukkaalleen mahdollisimman turvalliseksi. Esimerkiksi huoneen lähes avaamattomat ikkunat on tehty iskunkestävästä lasista: *“It isn’t running away they’re afraid of”*.⁶⁵ Gilmanin novellin keltainen tapetti voidaan mieltää Offredin kaltaisten orjattarien vertauskuvaksi; syntiseksi, ärsyttäväksi, kuitenkin mielenkiintoa herättäväksi ja vangitsevaksi eläjäksi, joka tylsyyden keskellä riistää syöksee itsensä tuhoon. Itsetuhoisuuden teemaa ilmentää molemmissa teksteissä esiintyvä köysi. Gilmanin novellin päähenkilö julistaa köyden olevan tapetin vankina olevaa naista varten: *“I’ve got a rope up here [...] If that woman gets out, and tries to get away, I can tie her!”*⁶⁶ Päähenkilön kiihkeästi repiessä tapettia kerronnassa tapahtuu muutos, eikä ole enää selvää, toimiiko kertojana tapetin sisällä ollut nainen vai hulluuteen vajonnut päähenkilö. Puhuja kertoo käyttävänsä huoneessa olevaa köyttä hyväkseen: *“But I am securely fastened now by my well-hidden rope – you don’t get me out in the road there!”*⁶⁷ Kertojan puhe köyden käyttämisestä voidaan tulkita viittaavan hirttäytymiseen. Samanlainen itsetuhoisuus nousee esiin myös Atwoodin romaanissa, kun Offred kertoo, kuinka jo tapahtuneiden itsetuhoisten murhenäytelmien vuoksi hänen huoneensa sisustusta on riisuttu: *“There must have been a chandelier, once. They’ve removed anything you can tie a rope to.”*⁶⁸ Köyden voidaan jälleen tulkita viittaavan hirttäytymiseen. Itsemurha on molempien tekstien päähenkilöiden viimeinen valta omaan ruumiiseen. Lisäksi se on väline tilan hallintaan, jonka avulla päähenkilöillä on mahdollisuus poistaa itsensä fyysisesti tilasta.⁶⁹

---

⁶² Atwood 1996, 18.

⁶³ Gilman (a) 2004, 132.

⁶⁴ Gilman (a) 2004, 132–133.

⁶⁵ Atwood 1996, 17–18.

⁶⁶ Gilman (a) 2004, 143.

⁶⁷ Gilman (a) 2004, 143.

⁶⁸ Atwood 1996, 17.

⁶⁹ Myös Jansen on todennut itsemurhan olevan Gilmanin *The Yellow Wallpaper* – novellin naispäähenkilön viimeinen pakotie. Katso Jansen (2011), 161–163.

Haastettu turvallisuus

Sekä Atwoodin romaanissa että Gilmanin novellissa ontologisen turvallisuuden haaste on dualistinen; päähenkilöt ovat haastaneet yhteisön kollektiivisen ontologisen turvallisuuden, jonka seurauksena päähenkilöiden yksilöllinen ontologinen turvallisuus tulee haastetuksi. Atwoodin Gileadin kollektiivista ontologista turvallisuutta rakennetaan vahvan hierarkian varaan. Gilmanin novellin näyttämönä on yhdysvaltalainen 1800 – ja 1900 – lukujen vaiheen konservatiivinen yhteiskunta, jossa turvallisuus syntyy pysyvyyden kautta, jota edustaa erityisesti perinteisen lääketieteen kiistattomuus. Molemmissa teksteissä yksilön asema ja tehtävä yhteiskunnassa on määritelty yksityiskohtaisesti. Yksilöiden toiminta on tarkkaan säännösteltyä, joka takaa yhteisön arjen jatkuvuuden ja ennustettavuuden. Rakenteita vahvistetaan rankaisemalla niitä vastaan kapinoivia. Toisaalta säännöt on tehty rikottaviksi, ja esimerkiksi Atwoodin dystooppisessa yhteiskunnassa esiintyy korruptiota ja moraalittomuutta. Tekstien protagonistit osallistuvat tahtomattaan yhteisöjensä kollektiivisen turvallisuuden rakentamiseen ja ylläpitoon. Offred alistetaan synnyttäjäksi yhteiskunnan kollektiivisen ontologisen turvallisuuden rakentamiseksi ja Gilmanin novellin päähenkilö eristetään yhteisöstä turvallisuuden säilyttämiseksi. Atwoodin romaanissa kollektiivinen turvallisuus on muovautunut radikaalisti yhteiskunnan rakenteellisen muutoksen myötä; muutos länsimaisesta demokratiasta Gileadin teokratiaan on synnyttänyt uuden hegemonisen kollektiivisen ontologisen turvallisuuden. Kuten jo mainitsin, Halbwaschin teoriaa myötäillen kollektiivinen ontologinen turvallisuus elää ja kuolee yhteisön mukana.⁷⁰ Gileadin nousun myötä on syntynyt uusi kollektiivisen ontologisen turvallisuuden määritelmä, jossa heijastuu valtaapitävän ryhmän ihanteet.

On huomautettava, että artikkelin fokus ei varsinaisesti kohdistu fyysiseen turvallisuuteen, vaikka molempien tekstien kohdalla tästä voitaisiin keskustella. Varsinkin Atwoodin romaanissa useat hahmot kohtaavat fyysistä väkivaltaa, joka osaltaan horjuttaa myös Offredin turvallisuuden tunnetta. Tarkastelun kohteena onkin juuri tämä turvallisuuden *tunne* ja rakenteet, jotka horjuttavat tätä tunnetta. Atwoodin ja Gilmanin teksteissä yhteiskunnan kontrolli ja alistaminen murtaa päähenkilöiden yksilöllisen turvallisuuden tunteen. Teksteissä protagonistien omat huoneet ovat tämän turvallisuuden viimeinen symboli.

Atwoodin ja Gilmanin tekstien päähenkilöiden omat huoneet ovat vankilamaisia. Gilmanin novellin päähenkilön huoneen ikkunoita reunustavat kalterit. Myös Offred ilmaisee ajattelevansa tilaansa eräänlaisena sellinä, vaikka hänelle väitetään toisin: “*Where I am is not a prison but a privilege, as Aunt Lydia said, who was in love with either/or*”.⁷¹ Kaikesta huolimatta päähenkilöiden huoneista tulee tietynlainen turvasatama. Offred tutustuu huoneeseensa hitaasti, torjuen sen aluksi vieraana:

“On the wall above the chair, picture, framed but with no glass: a print of flowers, blue irises, watercolour. Flowers are still allowed. Does each of us have the same print, the same chair, the same white curtains, I wonder? Government issue? [...]”.⁷²

⁷⁰ Coser 1992, 22

⁷¹ Atwood 1996, 18.

⁷² Atwood 1996, 17.

Gileadin yhteiskunta on muovannut Offredin asuttaman tilan. Olosuhteiden pakottamana Offred hyväksyy huoneen omakseen tutustuen sen yksityiskohtiin. Viimein hän julistautuu huoneensa omistajaksi: “*My room, then. There has to be some space, finally, that I claim as mine, even in this time.*”⁷³ Offredin tavoin, Gilmanin novellin päähenkilö ei aluksi ole tyytyväinen aviomiehensä valitsemaan huoneeseen: “*I don’t like our room a bit. [...] but John would not hear of it. [...]*”⁷⁴ Kammoksuttuaan huonetta, päähenkilö syventyy tutkimaan huoneen tapetin kuvioita ja viimein lukittautuu huoneeseen voidakseen vapauttaa tapetin sisällä näkemänsä naisen. Sekä Offredin että Gilmanin novellin päähenkilön huoneiden ilmeisestä vankilamaisuudesta poiketen hahmojen liikkumista ei ole fyysisesti estetty. Toisin sanoen, hahmojen huoneet eivät ole lukittuja. Sen sijaan yhteiskunnan kontrolli on sisäistetty, kuten Offred kuvaa: “*The Republic of Gilead, said Aunt Lydia, knows no bounds. Gilead is within you.*”⁷⁵ Näin ollen fyysinen pakeneminen on hyödytöntä.

Foucault’n kuvailema normaalistaminen⁷⁶ ei saavuta haluttua tulosta tekstien päähenkilöiden kohdalla: Offred ja Gilmanin novellin nimetön päähenkilö eivät alistu yhteiskunnan muokattavaksi. Lisäksi päähenkilöt eivät kykene saavuttamaan heiltä pois vietyä yksilöllistä ontologista turvallisuutta. Tämä ajaa päähenkilöt kapinaan ja lopulta pakoon suljetusta tilasta. Gilmanin novellin päähenkilö on tiukasti sulkeutunut hänelle määrättyyn tilaan, mutta uhmaa sen sisällä auktoriteettia kirjoittamalla päiväkirjaansa. Päähenkilö ei halua poistua tilasta, mutta ei suostu enää palaamaan repeytyneen ja kulahtaneen tapetin edustamaan vankilaan: “*I’ve got out at last, [...] in spite of you and Jane! And I’ve pulled off most of the paper, so you can’t put me back!*”⁷⁷ Kontrollidussa tilassa kapinointi ilmentää Gilmanin näkemystä naisten tilasta aikansa yhteiskunnassa. Myös Atwoodin romaanissa yhteisön kontrolli ei tukahduta päähenkilön pyrkimyksiä palauttaa menetetty turvallisuus. Tarinan edetessä Offred rikkoo Gileadin sääntöjä entistä enemmän ja joutuu viimein Gileadin poliisin eli Silmien kiinniottamaksi. Lukijan annetaan ymmärtää, että Offredia hakemaan tulleet Silmät olisivatkin Mayday-vastarintaliikkeen edustajia, jotka ovat saapuneet pelastamaan hänet. Offred ei ole varma kohtalostaan, mutta on valmis ottamaan askeleen tuntemattomaan päästäkseen pois Gileadista: “*Whether this is my end or a new beginning I have no way of knowing: I have given myself over into the hands of strangers, because it can’t be helped.*”⁷⁸ Offredin viimeiset sanat kuvaavat uuden ja tuntemattoman tilan kohtaamista: “*And so I step up, into the darkness within; or else the light.*”⁷⁹ Tärkeintä on, että tämä uusi tila tarjoaa mahdollisuuden ontologisen turvallisuuden uudelleen rakentamiseen. Laing kirjoittaa, että ontologinen turvattomuus johtaa ”mielenterveydellisiin vaaroihin”.⁸⁰ Laingin sanat heräävät eloon Gilmanin novellin päähenkilön kautta. Atwoodin romaanin tavoin myös Gilmanin novellin päähenkilön kohtalo on monitulkintainen. Jos suljemme pois novellin kauhuromanttisen luennan, yleisen tulkinnan mukaan päähenkilö joko tulee hulluksi tai tekee itsemurhan.⁸¹ Joka tapauksessa Gilmanin

---

⁷³ Atwood 1996, 60.

⁷⁴ Gilman (a) 2004, 132.

⁷⁵ Atwood 1996, 33.

⁷⁶ Foucault 2005, 249.

⁷⁷ Gilman (a) 2004, 144.

⁷⁸ Atwood 307.

⁷⁹ Atwood 1996, 307.

⁸⁰ Laing 1971, 35–36

⁸¹ Esimerkiksi Catherine J. Golden asettaa hulluuden Gilmanin päähenkilön kohtaloksi, kun taas Sharon L. Jansen käsittelee päähenkilön itsemurhan mahdollisuutta. Katso Golden 2006, 69; Jansen 2011, 161–163.

novellissa ontologinen turvattomuus johtaa siihen, että epätoivoinen päähenkilö pakenee tilasta joko oman mielensä sisään tai riistämällä henkensä.

Lopuksi

Margaret Atwoodin romaani *The Handmaid's Tale* sekä Charlotte Perkins Gilmanin novelli *The Yellow Wallpaper* kertovat kuinka yksilön tilaa rajataan yhteisön turvallisuuden nimissä. Tekstit kuvaavat tilan kontrollin kautta saavutettua yksilön ontologisen turvallisuuden tuhoa yhteisön kollektiivisen ontologisen turvallisuuden säilyttämiseksi. Atwoodin ja Gilmanin nimettöminä pysyvät päähenkilöt eivät fyysisesti muovaa asuttamia huoneita omakseen. Virginia Woolfin on naisten itsensä vastuulla ottaa itselleen se tila, jonka he tarvitsevat. Hän muistuttaa naisia oman kohtalonsa kontrollista; naiset ovat oman elämänsä subjekteja, eivät sivusta katsojia. Woolfin mukaan ”[...] tosiasia se on, ettei ole käsivartta johon nojata, vaan että kuljemme yksin [...]”.⁸² Itsenäisyyden lisäksi Woolf nostaa vapauden tärkeäksi osaksi naisten luovuutta: ”Jos vapaus on muodostunut meille tavaksi ja jos meillä on rohkeutta kirjoittaa täsmälleen niin kuin ajattelemme [...]”.⁸³ Atwoodin ja Gilmanin tekstien päähenkilöt ovat menettäneet vapauden, mutta juuri tuo menetys antaa heille Woolfin kuvaileman rohkeuden tallettaa ajatuksiaan.

Lopuksi voimme kysyä, onko Woolfin unelma naisten omista huoneista, luovasta tilasta, toteutunut? Jansen huomauttaa, että huoneessa asuminen ei muunna kyseistä tilaa asukkaan omaksi.⁸⁴ Gilmanin novellin päähenkilö ja Offred asuttavat tilaa, jota he kutsuvat huoneekseen, mutta tilasta on tullut Jansenin sanoin painajaismainen vankila.⁸⁵ Toisaalta, juuri näissä huoneissa päähenkilöt tallentavat kokemuksiaan tuleville sukupolville. Kenties selkeää vastausta ei ole.

Lähteet

Internet – lähteet

Freeman, Laura 2019. Book Review: The Testaments by Margaret Atwood. 15.01.2021.

<http://www.bbc.com/culture/story/20190906-book-review-the-testaments-by-margaret-atwood>

Newman, Stephanie 2017. What is Margaret Atwood's Perspective on Feminism? *Writing on Glass*, 15.01.2021. <https://www.writingonglass.com/content/margaret-atwood-feminism>

Oppenheim, Maya 2017. Margaret Atwood: Feminism is Not About Believing Women are Always Right. *Independent*, 15.01.2021. <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/news/margaret-atwood-handmaids-tale-author-feminism-women-not-alwaysright-a7847316.html>

---

⁸² Woolf 2001, 147.

⁸³ Woolf 2001, 147.

⁸⁴ Jansen 2001, 163.

⁸⁵ Jansen 2001, 187.

Kirjallisuus

Abramson, Yehonatan. Securing the Diasporic “Self” by Travelling Abroad: Taglit-Birthright and Ontological Security. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45:4, 656–673.

Ardener, Shirley 1993. *Women and Space: Ground Rules and Social Maps*. Berg, Oxford.

Atwood, Margaret 1996. *The Handmaid’s Tale*. Vintage, Lontoo.

Beveridge, Allan 2011. *Portrait of the Psychiatrist As a Young Man: The Early Writing and Work of R.D. Laing, 1927–1960*. Oxford University Press, New York.

Botterill, Kate, Peter Hopkins ja Gurchathen Singh Sanghera 2019. Young People’s Everyday Securities: Pre-emptive and Pro-active Strategies Towards Ontological Security in Scotland. *Social & Cultural Geography*, 20:4, 465–484.

Busby, Karen & Delaney Vun 2010. Revisiting “The Handmaid’s Tale”: Feminist Theory Meets Empirical Research on Surrogate Mothers. *Canadian Journal of Family Law*, 26:1, 13–93.

Chung, Heewon 2018. Gothic Domestic Space and Gothic Subjectivity in Charlotte Perkins Gilman’s “The Yellow Wallpaper”. *Nineteenth Century Literature in English*, 22:1, 29–49.

Coser, Lewis A. 1992. Introduction. Teoksessa: Halbwachs, Maurice. *On Collective Memory*. The University of Chicago Press, Chicago, 1–34.

Coward, Rosalind 1986. Are Women’s Novels Feminist Novels? Teoksessa: Showalter, Elaine (toim.). *The New Feminist Criticism: Essays on Women, Literature, and Theory*. Virago Press, London, 225–239.

Crawley, Karen 2018. Reproducing Whiteness: Feminist Genres, Legal Subjectivity and the Postracial Dystopia of *The Handmaid’s Tale* (2017-). *Law and Critique*, 29:3, 333–358.

Di Minico, Elisabetta 2019. Spatial and Psychological Domination of Women in Dystopia: Swastika Night, Woman on the Edge of Time and *The Handmaid’s Tale*. *Humanities*, 8:1.

Eberle, J. 2019. Narrative, Desire, Ontological Security, Transgression: Fantasy as a Factor in International Politics. *Journal of International Relations and Development*, 22:1, 243–268.

Fanghui, Wang 2012. Trapped and Silenced: Claustrophobic Fear in the Yellow Wallpaper and *The Handmaid’s Tale*. *Studies in Literature and Language*, 5:2, 10–15.

Foucault, Michel 2005. Tarkkailla ja rangaista. Ilpo Helén (toim.) & Eevi Nivanka (suom.). Otava, Helsinki.

Foucault, Michel 2010. Turvallisuus, Alue, Väestö: Hallinnallisuuden Historia: Collège de Francen Luennot 1977–1978. Tutkijaliitto, Helsinki.

Gilman, Charlotte Perkins (a) 2004. The Yellow Wall-Paper. Teoksessa: Golden, Catherine J. (toim.). *Charlotte Perkins Gilman’s The Yellow Wall-Paper: A Sourcebook and Critical Edition*. Routledge, New York, 131–144.

Gilman, Charlotte Perkins (b) 2004. Why I Wrote “The Yellow Wallpaper”?. Teoksessa: Golden, Catherine J. (toim.). *Charlotte Perkins Gilman’s The Yellow Wall-Paper: A Sourcebook and Critical Edition*. Routledge, New York, 45–47.

- Golden, Catherine J. 2006. *Speaking a Different Story: The Illustrated Text*. Teoksessa: St. Jean, Shawn (toim.). *“The Yellow Wall-Paper” by Charlotte Perkins Gilman: A Dual-Text Critical Edition*. Ohio University Press, Athens, 61–72.
- Halbwachs, Maurice 1992. *On Collective Memory*. Coser, Lewis A. (toim.) The University of Chicago Press, Chicago.
- Howell, A. 2019. Breaking Silence, Bearing Witness, and Voicing Defiance: The Resistant Female Voice in the Transmedia Storyworld of *The Handmaid’s Tale*. *Continuum*, 33:2, 216–229.
- Jansen, Sharon L. 2011. *Reading Women’s Worlds from Christine de Pizan to Doris Lessing: A Guide to Six Centuries of Women Writers Imagining Rooms of Their Own*. Palgrave Macmillan, New York.
- Knuutila, Seppo, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.) 2006. *Paikka: eletty, kuviteltu, kerrottu*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Laing, Robert David 1971. *Pirstoutunut minuus*. Erkki Puranen (suom.) Weilin+Göös, Helsinki.
- Latimer, Heather 2009. Popular Culture and Reproductive Politics: Juno, Knocked Up and the Enduring Legacy of *The Handmaid’s Tale*. *Feminist Theory*, 10:2, 211–226.
- Lefebvre, Henri 1991. *The Production of Space*. Blackwell Publishing, Oxford.
- Lohnert, M. 2019. Security is a “Mental Game”: The Psychology of Bordering Checkposts in Pakistan. *Geopolitics*, 24:2, 366–390.
- McDowell, Linda 1999. *Gender, Identity & Place: Understanding Feminist Geographies*. Polity Press, Cambridge.
- Rao, Eleonora 2017. “It always Takes a Long Time/to Decipher Where You Are”: Uncanny Spaces and Troubled Times in Margaret Atwood’s Poetry. *Humanities*, 6:3.
- Ritzer, George 2005. *Encyclopedia of Social Theory*. Sage Publications, Thousand Oaks.
- Rossdale, Chris 2015. Enclosing Critique: The Limits of Ontological Security. *International Political Sociology*, 9:4, 369–386.
- Rudd, Jill & Val Gough 1999. *Charlotte Perkins Gilman: Optimist Reformer*. University of Iowa Press, Iowa City.
- Rule, Lauren 2008. Not Fading into Another Landscape: Specters of American Empire in Margaret Atwood’s Fiction. *Modern Fiction Studies*, 54:4, 627–653.
- Saari, Juho, Sakari Taipale ja Sakari Kainulainen 2013. *Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita*. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki.
- Saarikangas, Kirsi 2006. *Eletyt tilat ja sukupuoli: Asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Simonsuuri, Kirsti 2001. *Alkusanat*. Teoksessa: Woolf, Virginia. *Oma Huone*. Tammi, Helsinki, 1–9.
- Soja, Edward W. 1996. *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Blackwell Publishers, Cambridge.

Souza, Mariana Jantsch 2015. The Publicity of the Body of the Woman in The Handmaid's Tale. *Boletim De Pesquisa NELIC*, 15:24, 92–112.

Syrjämaa, Taina & Janne Tunturi (toim.) 2002. Eletty ja muistettu tila. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Tally, Robert T., Jr. 2015. Serie's Editors Preface. Teoksessa: Tally, Robert T., Jr. (toim). *The Geographical Legacies of Edward W. Said: Spatiality, Critical Humanism, and Comparative Literature*. Palgrave Macmillan, New York, ix–x.

Tally, Robert T., Jr. 2017. Introduction: The Reassertion of Space in Literary Studies. Teoksessa: *The Routledge Handbook of Literature and Space*. Routledge, New York, 1–6.

Tolan, Fiona 2007. Margaret Atwood: Feminism and Fiction. Rodopi, New York.

Tucker, Kenneth H. 1998. Anthony Giddens and Modern Social Theory. Sage Publications, Thousand Oaks.

Whitehead, Anne 2008. Memory. Routledge, London.

Wisker, Gina 2012. Margaret Atwood: An Introduction to Critical Views of Her Literature. Palgrave Macmillan, New York.

Woolf, Virginia 2001. Oma huone. Kirsti Simonsuuri (suom.). Tammi, Helsinki.